

Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1997, 1998 en 1999

Ruud van der Meijden, Wout J. Holverda & Leni (H.) Duistermaat (Nationaal Herbarium Nederland / Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden)

New records of rare plants in 1997, 1998 and 1999

In the 20th century ca. 50 species disappeared; ca. 80 species became fully naturalized, 20% of which without any form of human interference. The greatest losses are among weeds and among species from nutrient poor, weakly acid habitats. Woodland species clearly increased, and the explosive urbanisation led to new niches for a number of species, even so that we now distinguish an "urban district" for plants.

The present list contains a nice number of new records of very rare plants: *Anacamptis pyramidalis*, *Apium repens*, *Blackstonia perfoliata* s.s., *Carex laevigata*, *Centaurea calcitrapa*, *Circaea alpina*, *Crepis foetida*, *Equisetum telmateia*, *Equisetum variegatum*, *Filago vulgaris*, *Huperzia selago*, *Hypericum canadense*, *Moneses uniflora*.

Totally new is *Marsilea quadrifolia*. Some species, thought to be extinct, were found on new localities: *Callitriche palustris*, *Elatine hydropiper*, *Eleocharis ovata*, *Lathraea squamaria*, *Oenanthe pimpinelloides* and *Oenanthe silaifolia*.

"Nature development" projects sometimes showed recovery of interesting and rare plants: *Anagallis tenella*, *Hypericum montanum*, *Juncus capitatus*, *Juncus pygmaeus*, *Juncus tenageia*, *Lycopodiella inundata*, *Ophrys apifera*, *Pinguicula vulgaris*, *Samolus valerandi* and *Viola persicifolia*.

Peculiar is the record of *Artemisia biennis* as a halophyte. Possibly new is the observation of *Artemisia campestris* subsp. *maritima* as the host of *Cuscuta epithimum*.

Inleiding

In 2002 is het precies een eeuw geleden dat de floristiek planmatig werd aangepakt. Het lijkt ons verstandig om tot dan te wachten met een overzicht van de resultaten, te meer omdat de wetenschappelijke analyse van de gegevens thans volop ter hand is genomen. Maar omdat dit de laatste Lijst van deze eeuw (zelfs dit millennium) is, willen we een voorlopige balans presenteren.¹

In de twintigste eeuw zijn er ca. 50 soorten uitgestorven. Daartegenover staat dat ca. 80 soorten in de 20e eeuw zijn ingeburgerd (neofieten). Beide processen, uitsterven en inburgeren, zijn geleidelijke processen geweest, van begin tot eind van de eeuw met dezelfde snelheid. De meeste kans op uitsterven in Nederland hebben soorten waarvan het voorkomen in Nederland een voorpost is, ver verwijderd van het gesloten areaal van de soort. Een vijfde van de neofieten is spontaan, zonder toedoen van de mens binnengekomen. De invloed van de mens op zowel het uitsterven als het inburgeren van plantensoorten is daarmee kleiner dan verwacht. Bovendien moeten we constateren dat de flora deze eeuw alleen maar rijker is geworden, qua aantal soorten (wat niet wil zeggen dat dat ook een kwalitatieve vooruitgang betekent).

Verandering van landbouwmethode en ontginningen hebben grote negatieve gevolgen gehad voor de flora. Er zijn, gelet op de mate van zeldzaamheid (UFK) meer soorten die sterk achteruit (90) dan sterk vooruit zijn gegaan (78).

Sterk achteruitgegaan zijn soorten van de zwak zure voedselarme standplaatsen, vooral in pioniervegetaties, graslanden en watervegetaties. Herstelprojecten leveren vaak bijzondere soorten op, maar het blijven postzegeltjes in het agrarische landschap van Nederland. Het is bovendien onzeker of de herstelprojecten voor blijvende verbetering zorgen. Opvallend is dat de vier soorten die het hardst achteruit zijn gegaan alle akkeronkruiden zijn: *Agrostemma githago* (Bolderik; inzaai in wegbermen niet meegerekend!), *Bromus secalinus* (Dreps), *Ranunculus arvensis* (Akkerboterbloem) en *Scandix pecten-veneris* (Naaldenkervel).

De sterk vooruitgaande soorten, waarvan meer dan de helft neofiet is, zijn soorten van de (zeer) voedselrijke ruigten, pioniervegetaties en bossen, en soorten van zure voedselarme bossen. Door aanplant van bossen zoals in de nieuwe polders en door het opslaan van struiken en bomen in natuurterreinen is het bosareaal aanzienlijk toegenomen. In bestaande bossen is bovendien de bosbodem gerijpt wat de uitbreiding van de bossoorten bevordert. Ook de sterke verstedelijking deze eeuw heeft zijn sporen op de flora nagelaten. Door het stenige substraat en het afwijkende microklimaat (gem. 4°C hogere luchttemperatuur) biedt de stad plaats aan diverse nieuwe soorten. Daardoor werd het recent wenselijk geacht om een "Urbaan district" te onderscheiden.^{2 3}

De thans gepresenteerde lijst telt weer vele van die neofieten, overigens beslist niet alleen uit het urbane gebied. Enkele daarvan staan op de nominatie om op de Standaardlijst te komen: *Anisantha rigida* en *Euphorbia maculata*. Het is eigenlijk merkwaardig dat slechts zo weinige tuinplanten zich in het wild vestigen: hier wordt dat gesignaleerd voor *Anaphalis margaritacea* en *Chaenorhinum origanifolium*; breiden we die categorie uit tot gekweekte uitheemse moeras- en waterplanten, dan kunnen hier genoemd worden *Crassula helmsii* en *Myriophyllum heterophyllum*, terwijl voor de inheemse gekweekte moerasplanten de uitbreiding van *Carex pendula* opvalt. Van de oorspronkelijk niet-Europese soorten *Acer negundo*, *Carex vulpinoidea*, *Cotula coronopifolia* en *Impatiens capensis* is een gestage areaaluitbreiding zichtbaar. Interessanter, want veel minder door de mens beïnvloed, is de sterke uitbreiding van *Callitriche truncata* – en in mindere omvang – van *Lythrum hyssopifolia* en *Vulpia membranacea*.

De moerasvaren *Marsilea quadrifolia* werd voor het eerst in het wild in Nederland aangetroffen.⁴ Daar deze soort ook als moerasplant te koop is, is het niet geheel zeker dat het hier een (forse) uitbreiding van het natuurlijk areaal van de soort betreft..

Van een aantal zeer zeldzame soorten zijn weer nieuwe vindplaatsen te melden: *Apium repens*, *Carex laevigata*, *Centaurea calcitrapa*, *Circaea alpina*, *Crepis foetida*, *Huperzia selago*, *Hypericum canadense* en *Moneses uniflora*. Nogal wat van de nieuwe vindplaatsen van zeldzame planten komen van nieuwe terreinen in het kustgebied: *Anacamptis pyramidalis*, *Blackstonia perfoliata* subsp. *perfoliata*, *Equisetum telmateia* en *E. variegatum*, *Filago vulgaris* en *Polygonum oxyspermum*.

De meeste van de spectaculaire vondsten zijn gedaan in terreinen waar "natuurontwikkeling" heeft plaatsgevonden. In deze lijst: *Anagallis tenella*, *Elatine hydro-piper*, *Eleocharis ovata*, *Huperzia selago*, *Hypericum montanum*, *Juncus alpinoarticulatus* s.s., *Juncus capitatus*, *Juncus pygmaeus*, *Juncus tenageia*, *Lycopodiella*

inundata, *Ophrys apifera*, *Pinguicula vulgaris*, *Samolus valerandi* en *Viola persicifolia*.

Van alle grote bijzonderheden in de jaren 1997–1999 zijn de terugmeldingen van de volgende, tot voor kort als uitgestorven teboekstaande soorten het meest bijzonder, ook al, omdat in alle gevallen geen eerdere vondsten van die vindplaatsen bekend zijn: *Callitriche palustris*, *Elatine hydropiper*, *Eleocharis ovata*, *Lathraea squamaria*, *Oenanthe pimpinelloides* en *O. silaifolia*.

De Stichting FLORON beleeft dit jaar zijn 10-jarig bestaan. In die jaren is de groep van uitstekende plantenwaarnemers verdubbeld, en wordt ons natuurarme land beter en beter onderzocht. Een deel van al die bijzondere vondsten komt dan ook voort uit de plezierige omstandigheid dat er beter gekeken wordt dan voorheen. Niet zelden zijn we er met z'n allen nu vroeger bij om (positieve) veranderingen te signaleren. Er gaan nog steeds meer vindplaatsen van zeldzame planten verloren dan er bijkomen, maar: de moeite die gedaan wordt om het tij te keren lijkt positieve effecten te sorteren. Deze Lijst kan daarvan misschien een kleine afspiegeling geven.

Acer negundo (Vederesdoorn): Brakel, tussen basaltblokken van krib aan zuidkant van de Waal, 38.58 (E. de Boer) / bij Zaltbommel, op krib in de Waal, 39.52 (J. Bruinsma). – Deze oorspronkelijk uit Noord-Amerika afkomstige soort is in Duitsland volledig ingeburgerd. Van daaruit verspreidt hij zich naar Nederland.

Adoxa moschatellina (Muskuskruid): Schagen-Waldervaart, onder bomen in stedelijk groen, 14.43 (opg. D.W. Wolfskeel).

Agrimonia procera (Welriekende agrimonie): Nieuwe Meer, Noordelijke Oeverlanden, 25.44 (G. van Zanen).

Agrostemma githago (Bolderik): omgeving Uithuizen, berm van rondweg om gaslocatie, 3.54 (opg. S. Westerbrink) / Gouda, wegberm, 38.12 (opg. W. Vuik). – Deze soort, die wegens de giftigheid van de zaden bestreden werd als graanonkruid, wordt thans op vele plaatsen uitgezaaid. Ook op beide hier vermelde plaatsen zal dat wel het geval zijn.

Alopecurus bulbosus (Knolvossenstaart): Friesland, De Bjirmen, noordoost van Roptazijl, in laag grasland op enigszins venige klei, 5.44 (H.J. Jager).

Amaranthus bouchonii (Franse amarant): Benedenwaarden bij Brakel, verlaten akker boven zandstrandje langs de Waal, 38.57 (H. Duistermaat) / Maasbroeksche Blokken, Boxmeer, zandpad naast maïsveld, 46.43 / Vierlingsbeekse broek, rand aspergeveld, 46.53 / Oud Bergen, zandige akker, 46.54 / Overloon, ruderaal plek langs bosweg, 52.13 (F. Reijerse) / Haselt, tussen Reuver en Beesel, enkele planten in berm langs bietenakker, 58.25 (opg. G. Peeters) / Roermondse Weerd, één plant in bietenakker / Haelen, in bietenakker in het Maasdal ten zuiden van de Maascentrale 58.44 (opg. G. Peeters) / Herkenbosch, in wildakkertje langs de Roer, 58.55 (opg. R. Barendse). – Het tekent zich af dat deze soort volledig ingeburgerd is en reeds vrij algemeen voorkomt.

Anacamptis pyramidalis (Hondskruid): Philipsdam, berm parallelweg, op aangebracht zand, 43.53 (opg. L. de Wit-Meijer & fam. Van Oorschot).

- Anagallis tenella* (Teer guichelheil): Achterhoek, zuidoost van Zelhem, verlaagd terrein langs Jolinkdijk op lemig-zandige bodem, 41.11 (opg. H.G. Kreeftenberg, Ph. Sollman & R.F. van Wijngeeren) / Zelhem, natuurontwikkelingsproject Heidenhoekse Vloed, ca. 75–100 cm van de bouwvoor is afgegraven, vochtig lemig zand, 41.21 (opg. E.J. Kneepkens; F. van Wijngeeren).
- Anaphalis margaritacea* (L.) Benth. (Prachtrozenkrans): twee locaties op de Slikken van de Heen: op grazige zandrichel, 43.53 (F. Lippe), respectievelijk op voormalige hoge kwelder tussen Duinriet, 43.43 (R. Beringen). – Deze soort is een bekende, uit Noord-Amerika afkomstige tuinplant. Is hier sprake van spontane vestiging?
- Anchusa officinalis* (Gewone ossentong): NS-station Gouda-Goverwelle, braakliggend terrein, 38.13 (opg. W. Vuik) / langs Waal bij Zuilichem, rand bedrijventerrein, 44.18 (opg. H.G. Kreeftenberg).
- Anisantha rigida* (Roth) Hyl. (Stijve dravik): Amsterdam, Westerdok, 25.35 (T. Denters) / Leiden, tussen het grind langs goederenspoor, zeer talrijk, zich uitbreidend, 30.37 (R. van der Meijden).
- Anthemis tinctoria* (Gele kamille): Susteren; rangeerterrein, tussen niet gebruikt spoor, 60.22 (opg. J.H.J. Klinckenberg).
- Anthriscus caucalis* (Fijne kervel): Echt, industrieterrein De Valk, open ruderaal terrein waar in het verleden veel zandig materiaal is gestort, 60.12 (opg. J.H.J. Klinckenberg).
- Apera interrupta* (Stijve windhalm): Lauwersmeer, kruising De Rug, zandige berm, begraasd door konijnen, 2.57 (G.M. Dirkse) / NS-station Gouda, op parkeerterrein, 38.12 (opg. W. Vuik).
- Apium repens* (Kruipend moerasscherm): gem. Hulst, Groot Eiland. Zie het overzichtsartikel van Maas.⁵
- Arabis arenosa* (Rozetsteenkers): Amsterdam, Veemkade, tussen straatstenen, 25.35 (opg. T. Denters).
- Arabis glabra* (Torenkruid): zuid van Oosterhout, tussen fietspad en akker, 44.54 (opg. P. van Ruth) / Eindhoven, wegberm, 51.45 (opg. T. Verweij). – Op beide plaatsen waarschijnlijk uitgezaaid.
- Armeria maritima* (Engels gras): Westerhoven, Daalakkers, berm provinciale weg, 57.14 (opg. J. Spronk).
- Artemisia biennis* (Rechte alssem): NS-station Gouda-Goverwelle, braakliggend terrein, 38.13 (opg. W. Vuik) / Goeree, Kwade Hoek, 100 planten over een paar honder meter verspreid op een met *Elytrigia juncea* en *Aster tripolium* begroeid slik, 36.58 (R. van der Meijden). – Het optreden van (de oorspronkelijk uit Noord-Amerika afkomstige) *Artemisia biennis* als halofyt is onverwacht en onbekend uit de literatuur. Het is daarom interessant om het inburgeringsproces van deze soort te volgen.
- Asplenium adiantum-nigrum* (Zwartsteel): huize De Kolck bij Broekhuizervorst, circa 20 exemplaren op de brug van de oprit, 52.36 (opg. J. van der Coelen & R. Schols)⁶ / Vijlen, op oorlogsmonument in de bosrand, 62.34 (R.W.J.M. van der Ham).
- Asplenium trichomanes* (Steenbreekvaren): Elburg, op twee muren, 27.12 (opg. H.H. van der Laan).

Fig. 1. *Atropa bella-donna* (Wolfskers). Foto R. van der Meijden.

Fig. 2. *Centaurea scabiosa* (Grote centaurie). Foto R. van der Meijden.

- Astragalus glycyphyllos* (Wilde hokjespeul): Echter Broek, in berm grenzend aan open naaldbos, 60.13 (opg. J.H.J. Klinckenberg).
- Atropa bella-donna* (Wolfskers): Rotterdam, Nieuwe Binnenweg, tegen muur, 37.37 (opg. R. Andeweg). Zie Figuur 1.
- Blackstonia perfoliata* subsp. *perfoliata* (Zomerbitterling): Lauwersmeer, SBB-natuurterrein, zandig grasland, kaal gehouden door konijnen, veel schelpen, 2.57 (G.M. Dirkse). – Deze ondersoort breidt zich in de Lauwersmeer uit.
- Blysmus compressus* (Platte bies): Numansdorp, langs een sloot nabij het Haringvliet, 43.26 (H.P. Steenbeek-Duitemeijer).
- Callitriche hermaphroditica* (Rond sterrenkroos): bij Steenendam, in brede berm-sloot langs het zanddepot, 6.32 (H.J. Jager) / Eeltjemeer, sloot die in open verbinding staat met het meer, 6.33 (H.J. Jager) / Nij Beets, gegraven poel nabij zandwinplas, 11.34 (H. Waltje).
- Callitriche palustris* (Klein sterrenkroos): Beuningsche Veld, 39.58 (J. Bruinsma). – Een nieuwe vindplaats van een soort die in 1985 voor het laatst gezien was.
- Callitriche truncata* (Doorschijnend sterrenkroos): Haringvliet, oever Beninger Slikken, in 20–30 cm diep water vlak buiten rietzoom, 43.13 (R. Beringen) / op de Ventjagersplaten, in voormalige getijdegeul, 43.35 (B. Odé). – De soort is nu van bijna 30 km-hokken bekend.⁷
- Cardamine impatiens* (Springzaadveldkers): Alkmaar, de Omval, in volkstuintcomplex, 19.23 (J. Akkerman).
- Carduus nutans* (Knikkende distel): Terschelling, duinen Oosterend, langs schelpenfietspad, 1.53 (opg. P. Zumkehr) / Rottumeroog, 3.23 (opg. K. van Dijken).
- Carex brizoides* (Trilgraszegge): Dwingeloo, Koelevaartsveen), in dennenbosje, 17.32 (M. Perdeck) / Hollandsche Veld, bosje aan Albartsweg, 22.13 (M. Perdeck) / Appense Bos, aan pad in gemengd bos, 33.25 (A. Lemaire). – Breidt de soort zich uit of is er sprake van betere herkenning?
- Carex caryophyllea* (Voorjaarszegge): Noord-Brabant, Pelterheggen, op droge kop in vloeiveld, 57.34 (T. de Goede).⁸
- Carex diandra* (Ronde zegge): Texel, De Nederlanden, in natte, lage kruipwilgvegetatie, 9.23 (C.J.W. Bruin).
- Carex laevigata* (Gladde zegge): bij Venlo, in berken-elzenbos aan steilrand hoogterras, enkele bloeiende pollen, 52.57 (J. Hoogveld; L. Spoomakers).
- Carex pallescens* (Bleke zegge): Twilhaar bij Nijverdal, onder kastanjes, 28.32 (opg. J.H. Alferink) / Pelterheggen, in vloeiveld met veel grassen, 57.34 (T. de Goede).⁸
- Carex pendula* (Hangende zegge): Schouwen, in dennenaanplant nabij infiltratievijver, 42.34 (M. Annema) / bij Stellendam, in bos met populier en Zwarte els, naast voormalige vuilnisbelt, 43.11 (M. Annema). – De soort wordt tegenwoordig vaak als tuinplant gekweekt; de nieuwe vindplaatsen zullen daarom wel op verwilderding teruggaan.
- Carex sylvatica* (Boszegge): Pelterheggen, ruderaal, voormalig opslagterrein van boomstammen, 57.34 (T. de Goede).⁸
- Carex vulpinoidea* (Ribbelzegge): Haeselaarsbroek bij Abdij Lilbosch bij Echt, op een natuurontwikkelingsplek, op grens Rijnterras, 60.23 (P. Verbeek).

- Catapodium rigidum* (Stijf hardgras): Schagen, tussen straatklinkers, reeds sinds 1993 verscheidene planten 14.43 (opg. D.W. Wolfskeel) / Beverwijk, bij station NS tegen loods, 25.12 (J. Akkerman) / Haarlem, Mauritslaan, tussen straatstenen en tegen muurtje, 25.31 (J. Groot; E.J. Weeda) / Gouda, trottoir, 38.12 (J.G. Vos).
- Centaurea calcitrapa* (Kalketrip): Sint Pietersberg, bovenkant, vrij open grazig terrein, 61.38 (opg. J.H.J. Klinckenberg). – De tweede vindplaats van deze tot voor kort uitgestorven gewaande soort.
- Centaurea rhenana* Boreau (Rijncentaurie; syn. *C. stoebe* L.): Nijmegen, Waalkade, tussen plaveisel en muur, 40.52 (T. Denters).
- Centaurea scabiosa* (Grote centaurie): 20 planten op de zomerkade in de Gamerense waarden, 45.11 (B. Odé).⁹ Zie Figuur 2.
- Ceratochloa carinata* (Platte dravik): Eesterweg, berm, 6.47 (opg. S. Westerbrink).
- Chaenorhinum origanifolium* (L.) Kostel: Noord-Holland, Middenmeer, al enkele jaren spontaan op muur, 14.36 (J. Kooistra). – Deze gekweekte soort, die in Engeland reeds als verwilderd wordt opgegeven¹⁰, werd in 1964 in de duinen van Oostvoorne gevonden.¹¹
- Chaerophyllum bulbosum* (Knolribzaad): Leiden, rondweg Merenwijk, langs plantsoen, 30.27 (R. van der Meijden) / Capelle a/d IJssel, Merellaan, 37.38 (J. Anema-Balke). – Beide vondsten bevinden zich buiten het bekende Nederlandse areaal. Zit ook deze soort tegenwoordig in zaaimengsels?
- Chenopodium bonus-henricus* (Brave hendrik): Scheveningen, op primair duin langs boulevard, 30.44 (opg. M.J.M. Christenhusz).
- Chenopodium botrys* (Druifkruid): Drachten-Morapark, in nieuwbouwwijk, 11.25 (opg. H. Waltje).
- Chenopodium murale* (Muurganzenvoet): Purmerend, Koemarkt, naast paaltje op de veemarkt, 19.56 (K. Ballintijn).
- Chondrilla juncea* (Knikbloem): Gaanderen, Mosterdweg, langs hekwerk tussen zanderige paardenpiste en weiland, 41.31 (W.A.M. Gubbens). – De soort is mogelijk nooit geheel uit Nederland verdwenen geweest, maar lijkt zich thans weer iets uit te breiden.^{12 13}
- Circaea alpina* (Alpenheksenkruid): bij De Steeg, Kooibos, rijke groeiplaats, 40.15 (H. Koop).
- Coincya monensis* subsp. *recurvata* (Muurbloemmosterd): Vliegveld Soesterberg, tussen stoeptegels, ca. 20 planten, 32.32 (H. Duistermaat & C. Groen).
- Consolida regalis* (Wilde ridderspoor): op de Veluwe, west van Apeldoorn, in verwilderde akker, 33.22 (J.H. Engelen).
- Conyza bonariensis* (L.) Cronq.: Enschede, één plant tussen klinkers aan rand parkeerplaats, 34.18 (opg. O. Zijlstra).
- Corrigiola litoralis* (Riempjes): polder Landzicht, rand ruiterspad op oud spoorwegbed, 11.17 (opg. E. Oosterveld) / Gouda, Julianasluizen, opgespoten terrein, 38.12 (opg. W. Vuik).
- Cotula coronopifolia* (Goudknopje): Amsterdam, Watergraafsmeer, oever Ringvaart, over ca. 100 meter honderden planten op door tamme ganzen bemeste en opgehouden oever, 25.35 (T. Denters) / Amsterdam, Valentijnskade, 25.36 (opg. M. Polak) / Amsterdam, slikkige oever (in 1997 aangelegd) ca. 2–5 cm

- boven waterspiegel, 25.46 (P. Wetzels) / Vleuten, op flauw hellende oever van nieuwe waterpartij, 31.46 (J.G. Zwanenburg).
- Crassula helmsii* (Watercrassula): Schotsman, rand van met water gevulde kuil, 42.53 (W. Loode) / Hazelaar Wouw, natte oever en waterrand van gegraven poel waarin Waterlelie en Watergentiaan werden gepland, 49.26 (C. van Oers & A. Goorden).
- Crassula tillaea* (Mosbloempje): Gietelsche en Appensche Veld, rand maïsakker bij coniferen haag, 33.25 (E. de Boer).
- Crepis foetida* (Stinkend streepzaad): in mergelgroeve 't Rooth, 62.21 (opg. F. Bos).
- Crepis setosa* (Borstelstreepzaad): bij Ooij op Waaldijk bij parkeerplaats, 40.43 (R. Beringen).
- Cucubalus baccifer* (Besanjelier): Texel, De Dennen, op kapvlakte in vochtig bosje met sneeuwklakjes, 9.33 (A.M. Wijkkel).¹⁴
- Cuscuta epithymum* (Klein warkruid): N. van Katwijk, Coepelduynen, 30.16 (H. den Bakker & R. van der Meijden). – In grote hoeveelheden woekend op *Artemisia campestris* subsp. *maritima* (Duinaveruit); uit de literatuur is deze als waardplant niet bekend.
- Cynoglossum officinale* (Veldhondstong): Ginkelse heide, langs fietspad, 39.18 (opg. I. Jansonius).
- Cynosurus echinatus* L. (Stekelkamgras): Amersfoort, landgoed Schothorst, 32.23 (J. Egelmeers).
- Dactylorhiza incarnata* (Vleeskleurige orchis): St. Michielsgestel, langs ventweg op talud afwateringssloot, 45.43 (B.A.H. Peters) / zuidoost van Helmond, langs pad bij kanaal, 51.48 (T. Verweij).
- Dianthus armeria* (Ruige anjer): Deventer, industrieterrein Kloosterlanden, in zonnige berm op zand-klei mengsel, 33.16 (E.E. van der Schaaf) / Susteren, rangeerterrein, aan rand struikgewas, 60.22 (opg. J.H.J. Klinckenberg).
- Dianthus deltoides* (Steenanjer): bij Erlecom tussen Waal en Kaliwaal, op hoge oeverwal/rivierduin, 40.54 (B. Odé).
- Elatine hydropiper* (Klein glaskroos): Friesland, op twee plekken bij Giekerk, in kleine door vergraving ontstane poel en in plassen op voormalig cultuurgrasland waarvan een laag teelaarde is verwijderd, 6.42 (H.J. Jager). – Om diverse redenen betreft het hier bijzondere vondsten. Ten eerste was de soort alleen uit het rivierengebied en de Flevopolders bekend, maar daar al 25 jaar niet meer gevonden. Ten tweede verschillen de populaties in morfologisch opzicht: bij één ervan zijn alle bloemen duidelijk gesteeld. Wat daarvan ook de interpretatie is, het maakt het minder waarschijnlijk dat de soort er via de mens (graafmachines) terecht is gekomen. Kortom, zeer opmerkelijke vondsten!
- Eleocharis ovata* (Eivormige waterbies): Sliedrechtse Biesbosch, Aart-Eloijnenbosch, op droogvallende rivierklei in natuurontwikkelingsgebied, 44.14 (A. Boesveld) / Areven bij Stramproy, op zandige, drooggevalle oever van gegraven poel, 57.48 (R. Barendse). – Deze soort was de vorige eeuw eenmaal verzameld; alle drie vondsten van deze eeuw dateren vanaf 1996, en betreffen alle natuurontwikkelingsprojecten
- Equisetum telmateia* (Reuzenpaardenstaart): Slikken van de Heen, in duinriet-ruigte op voormalige kwelder, 43.43 (B. Odé).

- Equisetum variegatum* (Bonte paardenstaart): bij Steenderen, natuurontwikkelingsplas langs Grote Beek, in het ondiepe, in de zomermaanden droogvallende gedeelte van de plas, 40.17 (A.J. Hertog).
- Erica cinerea* (Rode dopheide): Beesel, vijf bloeiende planten langs bospad in open, gedund dennenbos in de Waterlooosse bossen, 58.35 (opg. G. Peeters). – Deze Atlantische soort, die tot het eind van de jaren zestig in het gebied is waargenomen, is vermoedelijk na de dunning van het bos uit de zaadbank opgekomen.⁹
- Erigeron karvinskianus* (Muurfijnstraal): Beverwijk, Van Deventerstraat, 25.12 (J. Akkerman).
- Erodium cicutarium* subsp. *dunense* (Duinreigersbek): langs Waal bij Zuilichem, op kalkhoudende, stenige grond op bedrijventerrein, 44.18 (opg. H.G. Kreeftenberg).
- Euphorbia maculata* L. (Gevlekte wolfsmelk): Capelle a/d IJssel, ca. 30 planten op toegangspad met verweerd asfalt, reeds 10 jaar aanwezig, 37.38 (H.G. van der Weijden) / Maastricht, enkele planten op plein voor J. van Eyckacademie (in 1995), 61.28 (opg. J. Cortenraad)¹⁵ – De standplaatsen wijzen er op dat deze eenjarige, oorspronkelijk uit Noord-Amerika afkomstige soort aan het inburgeren is.
- Euphorbia stricta* (Stijve wolfsmelk): Elst, zuid van Merm, in akkerrand tussen bietenakkers en grasland, 40.32 (G.M. Dirkse). – Een relict van een vroegere (rivierduin)populatie.
- Filago lutescens* (Geel viltkruid): bij Overloon, 5 planten langs fietspad waar recent nieuwe grond (lichte zavel en puin) werd aangebracht, 46.53 (A. Verrijdt & F. Reijerse). – Eerste vondst na 1935, maar voorlopig als adventief te klassificeren.
- Filago vulgaris* (Duits viltkruid): Noordwijk, tussen straattegels bij bushalte, 30.17 (J.M. de Graaf) / Grevelingendam, 43.32 (K. Nilsen) / Hellegatsplein, open zandig stukje aan eind van pier, 43.36 (R.C.M.J. van Moorsel) / Volkerakmeer, Krammersluizen, Zuidhavendam, op opgespoten plaat, 43.43 (C. de Vos) / noord van Tilburg, Vossenbergh, ca. 1000 planten in wegherm, 44.57 (W. Appels) / Venlo, Groote Heide, voormalige startbaan, zand/grind-bodem die lokaal kalkrijk is, 52.57 (F. Coolen) / bij Arcen, Barbaraweerd, ca. 60 planten op braakliggende akker, 52.37 (L. Reutelingsperger).¹⁶
- Filipendula vulgaris* (Knolspirea): Groevenbeekse heide, ten zuiden van leemputje, grazige plek, 26.57 (A.J. Hertog; E. de Boer).¹⁷
- Fumaria capreolata* (Rankende duivenkervel): noord van Apeldoorn, ruderaal op vuilstortplaats, 33.14 (J.H. Engelen). Zie Figuur 3.
- Fumaria muralis* (Middelste duivenkervel): Hilversum, wandelpad langs spoorlijn, ruderaal vegetatie, 32.11 (opg. A.A. van der Heijden).
- Galeopsis pubescens* (Zachte hennepnetel): Het Springendal, in smalle strook op overgang van beukenlaan met roggeakker, 28.18 (G. Euverman). – Een ook voor Twente geheel nieuwe vindplaats van deze zeer zeldzame bosplant.
- Geranium lucidum* (Glanzige ooievaarsbek): Schagen, in straat in halfschaduw tussen heesters, 14.44 (opg. D.W. Wolfskeel) / Deventer, rand van rozenplantsoen, 27.56 (R. van der Meijden) / langs Waal bij Zuilichem, beschaduwde plaatsen langs randen bedrijfsterrein, 44.18 (opg. H.G. Kreeftenberg).

- Geranium pyrenaicum* (Bermooievaarsbek): Zeewolde, Horsterwold, Nulderhoek, langs voetpad, aan bosrand, 26.55 (opg. F. Sollman).
- Geum macrophyllum*: Gorredijk, tientallen planten langs voetpad, 11.45 (T. Westra & D.T.E. van der Ploeg).¹⁸
- Geum rivale* (Knikkend nagelkruid): Houtrakkerbeemden, vochtig kruidenrijk grasland (voormalige akker) op zeelei, 25.22 (N. Buiten).
- Goodyera repens* (Dennenorchis): Stegeren, Grove dennenbos ten noorden van doorgaande zandweg, in dik pakket strooisel, 22.43 (opg. M.A.P. Horsthuis).
- Gymnocarpium dryopteris* (Gebogen driehoeksvaren): Heerderbeek, in spreng van middelste beek, 27.24 (opg. M. van Gelder).
- Gypsophila muralis* (Gipskruid): De Hoven, zuid van Zutphen, op hoop verse grond, 33.16 (A.J. Hertog). – Sinds 1981 is deze soort, die in het rivierengebied zeer zeldzaam was, niet meer op natuurlijke standplaatsen waargenomen. Ook de huidige vondst lijkt eerder adventief dan spontaan te zijn.
- Helianthemum nummularium* (Geel zonneroosje): Noord-Brabant, Plateaux, 57.34 (T. de Goede).⁸ Zie Figuur 4.
- Herniaria glabra* (Kaal breukkruid): Winschoten, Perron NS-station, 13.12 (opg. A. Hospers & A. Nieuwenhuijs).
- Hieracium amplexicaule* (Stengelomvattend havikskruid): Utrecht, op pleintje bij studentenflats, 31.58 (W. Vuik).¹⁹
- Hieracium murorum* (Muurhavikskruid): Amsterdam, Zeeliedenbuurt, gevelmuur West-Indisch huis, 25.35 (opg. T. Denters).
- Hieracium praealtum* (Grijs havikskruid): Rotterdam, Vierhavensstraat, spooreplacement, 37.36 (R. Andeweg & H. den Bakker) / Dinxperlo, rand industriegebied, op verdichte leemhoudende grond aan rand struweel, 41.42 (opg. H.G. Kreeftenberg) / Vessem, bij pompstation, heischrale berm in bosgebied, 51.42 (J. van der Linden) / Achelse Kluis, natuurontwikkelingsgebied, voormalig cultuurgrasland, deels ingeplant met bos, 57.25 (J. van der Linden).
- Hieracium sabaudum* (Boshavikskruid): Friesland, Nye Drintse wei, twee vindplaatsen waarvan een met veel kiemplanten 11.27, 11.28 (H.J. Jager).
- Himantoglossum hircinum* (Bokkenorchis): Velsen-Noord, rand Hoogoverterrein, op talud spoorlijntje, 25.11 (R.J. van der Schaaf).
- Holosteum umbellatum* (Heelbeen): Well, kerkhof, 52.15 (F. Reijerse) / Wellerlooi, kerkhof, 52.26 (F. Reijerse).
- Hordeum jubatum* (Kwispelgerst): Gouda-Goverwelle, bij NS-station op braakterreintje, open vrij vochtige zandgrond, 38.13 (W. Vuik) / bij Arcen, oever grindwinningsplas, 52.27 (H. Duistermaat).
- Huperzia selago* (Dennenwolfsklauw): Benteler zijde, Huttenveldsweg, schrale greppeltalud, 34.16 (K. van der Veen) / Labbeget, 44.36, zie het hierna volgende artikel van Westhoff & Wagemakers.
- Hydrocotyle ranunculoides* (Grote waternavel): zie het recente artikel van Baas & Duistermaat.¹⁰
- Hypericum androsaemum* (Mansbloed): Velp, oever Beekhuizerbeek, 40.14 (L. Rief-de Krijger).
- Hypericum canadense* (Canadees hertshooi): Noord-Deurningen, Bergvennen, op drooggevalen oever van Ronde Ven en op natte oever Eilandven, 29.22 (R. Bijl).

Fig. 3. *Fumaria capreolata*
(Rankende duivenkervel).
Foto R. van der Meijden.

Fig. 4. *Helianthemum nummularium*
(Groot zonneroosje).
Foto R. van der Meijden. ↓

- Hypericum elodes* (Moerashertshooi): Friesland, Katlijker Schar, in eind 80-er jaren gegraven poel met kwelinvloed, 16.14 (H.J. Jager).
- Hypericum montanum* (Berghertshooi): Savelsbos, enkele exemplaren op steile kalkrijke, enkele jaren geleden van grotere bomen ontdane helling, 62.31 (opg. J. Cortenraad & T. Mulder).⁶
- Hypochaeris glabra* (Glad biggenkruid): Oostvoorne, Stuifdijk, ca. 10 planten, 37.31 (R. van der Meijden) / Neeltje Jans, talrijk in schraal open grasland, 42.44 (R. van der Meijden) / Afferden, provinciale weg, berm tussen weg en fietspad, 46.44 (F. Reijerse). – De soort lijkt zich in westelijk Nederland te herstellen.
- Illecebrum verticillatum* (Grondster): Gouda, Julianasluizen, op opgespoten terrein, 38.12 (opg. W. Vuik).
- Impatiens capensis* (Oranje springzaad): Westeinderplassen, Aalsmeer, Kleine Poel, in rietlandje en in rietzone langs steenglooiing, 31.13 (J. Groot) / Ridderkerk, langs de Noord, 38.41 (P. Florusse) / Krimpen a/d Lek, bij de Kleine Zaag langs de Nieuwe Maas, 38.41 (P. Florusse).
- Inula britannica* (Engelse alant): bij Broeksterwoude op gedempte sloot tussen akkers, 6.34 (J. Hibma).
- Inula conyzae* (Donderkruid): Plateaux, op oude stort van slakken, sterk uitdrogende open pionierbegroeiing, 57.34 (A. Lemaire).
- Juncus alpinoarticulatus* subsp. *alpinoarticulatus* (Alpenrus): Achterhoek, Velhorst, Kienveen, op drie jaren geleden geplagd terrein, 34.31 (L. Kruit; A.Ph. de Vries) / Lichtenvoorde, west van Lievelede, verlaagd terrein op overgang nat-droog langs beek, open leemhoudend zand, 41.14 (opg. Ph. Sollman).
- Juncus capitatus* (Koprus): bij Denekamp, reservaat Stroothuizen, in voormalige maïsakker, meer dan tweeduizend planten, 29.32 (opg. O. Zijlstra & J. Kers) / natuurontwikkelingsgebied Lage Raam, zandige oever van poel, in afgegraven terrein 46.31 (P. van Beers) / Heerle, drooggevallen schuine kant van recent gegraven vijver bij drinkwaterpompstation Altena, op scheiding leem-zand, 49.25 (C.J.P. van Oers).¹⁶
- Juncus pygmaeus* (Dwergrus): Achterhoek, zuidoost van Zelhem, in verlaagd terrein rond plas langs Jolinkdijk, 41.11 (opg. Ph. Sollman).
- Juncus tenageia* (Wijdbloeiende rus): Epe, Wisselse veen, op vrij vochtige kale zandgrond in pioniervegetatie, 27.43 (T. Roozen & A.K. Masselink).
- Koelreuteria paniculata* (Gele zeepboom): Beuningen, op basaldam langs Waal, 40.41 (opg. G. Kurstjens).
- Lactuca virosa* (Gifsla): Leiden, rondweg Merenwijk, langs plantsoen, 30.27 (R. van der Meijden).
- Lathraea clandestina* (Prachtschubwortel): Rijswijk, Te Werve, op populier en els, 30.55 (J. Hengstmengel) / Polderreservaat Kockengen, in noordwesthoek aan voet van wilgenbomen, 31.35 (A. Mante) / Krimpen a/d Lek, De Zaag, op stenige oever van de Nieuwe Maas onder wilgen, 38.41 (R. van der Meijden).
- Lathraea squamaria* (Bleke schubwortel): gem. Ridderkerk, ca. 7 planten met meer dan 200 bloeistengels in groenstrook (populieren en bosplantsoen), 38.41 (H.J. Boom).²⁰
- Lathyrus japonicus* (Zeelathyrus): Terschelling, noordzijde stuifdijk paal 28.4, op vloedmerk, in zone met jonge duintjes, 1.46 (opg. P. Zumkehr). Zie Figuur 5.

- Lepidium graminifolium* (Graskers): Tholen, tussen stenen van oude zeedijk, ca. 100 planten, 49.23 (L.G. Vermaas).
- Lepidium heterophyllum* (Rozetkruidkers): Drenthe, bij Nolde in berm, 22.21 (E.J. Weeda) / Venray, berm tussen rijweg en fietspad, 52.24 (F. Reijerse).
- Lepidium latifolium* (Peperkers): Millingerwaard, op krib, 40.44 (opg. J. Egelmeers).
- Limosella aquatica* (Slijkgroen): Gouda, omgeving Julianasluizen, 38.12 (opg. W. Vuik) / Gouda, bij NS-station Gouda-Goverwelle, op vochtig tot natte, open, kale zandgrond, 38.13 (opg. W. Vuik) / Soerendonk, oever uitgegraven Goor, natuurontwikkelingsproject op voormalige landbouwgrond, 57.26 (P.A. Slim).
- Linaria repens* (Gestreepte leeuwenbek): Renheide, Strijpersdijk, in berm zandpad door open dennenbos, 57.16 (opg. F. Lambert). Zie Figuur 6.
- Lonicera maackii* (Rupr.) Maxim.: Korendijkse Slikken, op de stam van een vlierstruik, 43.14 (E. de Boer, D. Kerkhof & M. Reitsema).²¹
- Lycopodiella inundata* (Moeraswolfsklauw): duinterrein Hengstepad, flauw hellend afgegraven duingebied met duinrelstelsel, 9.53 (opg. G.J. Welgraven) / Wisselseveen, geplagd grasland, 27.43 (opg. E. de Boer). – De vondst van het Hengstepad is geheel nieuw; van het Wisselseveen was de soort vóór 1950 wel bekend.
- Lythrum hyssopifolia* (Kleine kattenstaart): Strijensas, Plaat van het Land van den Essche, op laagte in weiland, 43.38 (E. J. Weeda) / Hollands Diep, Sassenplaat, massaal op open, natte tot drasse bodem (slikkig zand), 43.38 (A. de Bonte).
- Lythrum junceum* Banks & Sol.: Bloemendaal, De Beek, intensief gebruikt grasland, 25.21 (T. Damm & H. van der Goes). – Deze soort, die ook gekweekt wordt onder de naam *Lythrum meonanthum* Link., wordt vaak verward met *Lythrum hyssopifolia*. Hij is van deze laatste te onderscheiden door de uitstekende meeldraden, de lange, donkere kroonbladen en de purperode vlekjes onderaan de kelk.¹⁶
- Marsilea quadrifolia* (Klaverbladvaren): Bommelerwaard, Breemwaard, op drooggevallen oever van recent gegraven waterpartij, 44.18 (W.J. Drok & E.J. Weeda).⁴
- Matteuccia struthiopteris* (Struisvaren): Enschede, in berm op vochtige bosgrond, 28.57 (E.E. van der Schaaf). – Ook in aangrenzend Nedersaksen verwilderend en inburgerend in vochtige tot natte bossen.²²
- Melampyrum arvense* (Wilde weit): Heeswijkse bossen, één exemplaar met drie bloeistengels in grazige berm met verder heel gewone soorten als Witte klaver, Gewone brunel, Gewone hoornbloem, 45.45 (opg. F. Lippe). – Deze thans uiterst zeldzame halfparasiet duikt af en toe op onverwachte plekken op.
- Melica uniflora* (Eenbloemig parelgras): tussen Maarsbergen en De Hoogstraat, in wegberm, 32.54 (G. Londo).²³
- Mentha suaveolens* (Witte munt): Noord-Brabant, Plateaux, in vloeiwede onder populieren, 57.34 (T. de Goede).⁸
- Mercurialis perennis* (Bosbingelkruid): kalkterreintje Goois Natuurreservaat, 32.11 (opg. H. Wolters).
- Milium effusum* (Bosgierstgras): Texel, De Dennen, in noordbeem, 9.33 (J. Groot).
- Mimulus guttatus* (Gele maskerbloem): Rechteren, uitgegraven en verbrede wete-

Fig. 5. *Lathyrus japonicus* (Zeelathyrus). Foto R. van der Meijden.

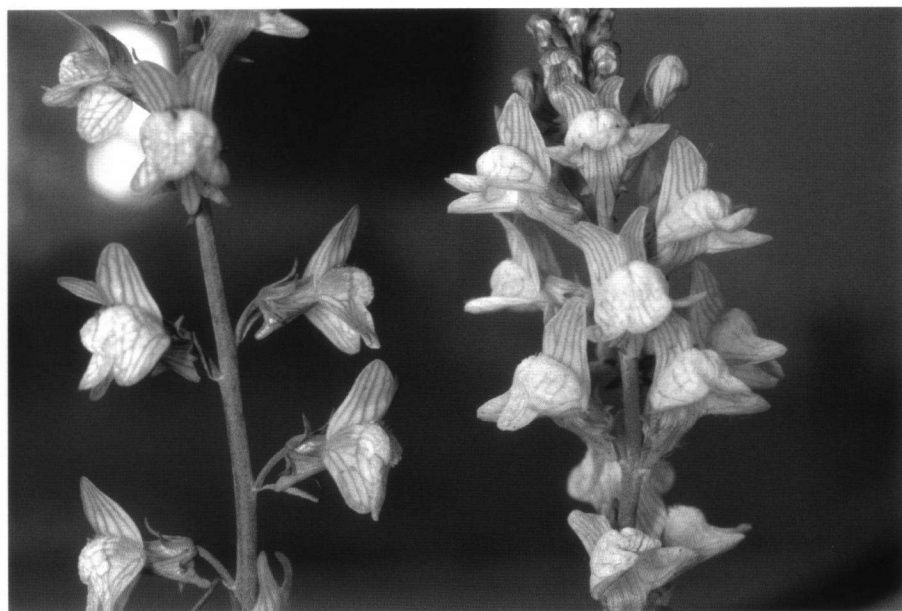

Fig. 6. *Linaria repens* (Gestreepte leeuwenbek). Foto R. van der Meijden.

- ring, 21.58 (opg. A. Goutbeek) / Korendijkse slikken, op grazig randje in spatzone, 43.14 (E. de Boer).
- Moehringia trinervia* (Drienerfmuur): Korendijkse Slikken, in bosje met wilg en vlier, 43.14 (opg. E. de Boer).
- Moneses uniflora* (Eenbloemig wintergroen): Terschelling, Hoornerbos, in dennenbos op beplante duintop, 1.53 (opg. P. Zumkehr). – Een tweede vindplaats van deze alleen van Terschelling bekende soort. Zie Figuur 7.
- Monotropa hypopitys* (Stofzaad): landgoed Leyduin, onder oude beuken op helling bij duinrel, 25.41 (opg. J. Mourik) / St. Pietersberg, ENCI-bos, 61.38 (opg. G. Verschoor). – De soort gold voor het Zuid-Limburgs district als verdwenen.²⁴
- Myosurus minimus* (Muizenstaart): Heel (W. van Roermond), veel langs grazig pad en in aangrenzende maïsakker bij het grindgat Pol, 58.53 (opg. R. Barendse)⁶ / bij Vijlen aan de ingang van weiland aan de Groeneweg, 62.34 (W. van der Ven).
- Myriophyllum heterophyllum* Michx.: gem. Arcen en Velden, in grindput (momenteel visvijver), 52.37 (A. Verrijdt). – Gezien het optreden van deze Noord-Amerikaanse soort in de omringende landen was hij ook hier te verwachten.
- Nepeta cataria* (Wild kattenkruid): Amsterdam, Diemerzeedijk, op stenige helling onder viaduct A10, 25.36 (opg. C. Biemans).
- Oenanthe pimpinelloides* L. (Beverneltorkruid): Vianen bij Cuijk, in matig vochtig hooiland, 46.32 (V. Westhoff). – Een nieuwe vindplaats van deze eerder ten onrechte als adventief vermelde soort. Een artikel is in voorbereiding.
- Oenanthe silaifolia* Bieb. (Weidekerveltorkruid): Stevensweert, aan de kop van een met basaltstenen en keien verstevigde kleidam langs de Maas, 60.12 (J.H.J. Klinckenberg).²⁵
- Ophrys apifera* (Bijenorchis): Wassenaar, Meyendel, drie planten op bovenrand van circa acht jaar geleden geplagde vallei, 30.35 (T.W.M. Bakker) / Gouda, langs fietspad met hier en daar schelpengruis, 38.12 (opg. W. Vuik).
- Oreopteris limbosperma* (Stippelvaren): Eese, in greppel tussen zandweg en gemengd bos, 40 planten, 16.26 (opg. J. Schreurs) / Appense Bos, langs vochtig bospad, 33.25 (opg. E. de Boer).
- Orobanche caryophyllacea* (Walstrobremraap): Maastricht, de Hoge Fronten, 61.28 (opg. M. Feenstra). – De eerste vindplaats in Limburg.
- Orobanche purpurea* (Blauwe bremraap): Ter Heijde bij Monster, in eerste vallei van zeeereep, vrij kaal duin met lage begroeiing, 37.13 (opg. W. Dijkstra).
- Parentucellia viscosa* (Kleverige ogentroost): Voorhout, zuidelijke randweg, 30.17 (opg. J.M. de Graaf).
- Parietaria officinalis* (Groot glaskruid): bij Krimpen a/d Lek, De Zaag, stenige oever onder wilgen, 38.41 (R. van der Meijden).
- Petrorhagia prolifera* (Mantelanjer): tussen Waal en Kaliwaal bij Erlecom, op hooggelegen oeverwal/rivierduin, 40.54 (R. Beringen).
- Pinguicula vulgaris* (Vetblad): Loon op Zand, Landgoed Huis ter Heide, Leikeven, bovenrand ven, in vochtig heideachtig terrein, 44.57 (F. Bos).²⁶
- Poa bulbosa* (Knolbeemdgras): Schiermonnikoog, bij het bezoekerscentrum, de prolifererende vorm, 2.46 (H. den Bakker) / Enschede, langs heg op zand, 34.18 (opg. P.F. Stolwijk) / Voorne, in open, zandige wegberm, 37.41 (opg. R.C.M.J. van Moorsel).

Fig. 7. *Monekes uniflora* (Eenbloemig wintergroen). Foto R. van der Meijden.

Fig. 8. *Stellaria neglecta* (Heggenvogelmuur). Foto R. van der Meijden. ↓

- Poa chaixii* (Bergbeemdgras): Simpelveld, bij klooster, langs beek bij bruggetje, 62.24 (R. Barendse).
- Polycarpon tetraphyllum* (Kransmuur): Amsterdam, Wibautstraat, parkeerplaats tussen stoeptegels, 25.35 (J. Groot).
- Polygonatum verticillatum* (Kranssalomonszegel): Bergen op Zoom, De Kloof, in met steenpuin en keislag verharde wegberm, 49.35 (C. van Oers & A. Goorden). – Een bizarre standplaats voor deze uiterst zeldzame soort.
- Polygonum oxyspermum* (Zandduizendknoop): Oostvoorne, begin A.J. Bootpad, op vloedmerk, 37.31 (H. den Bakker).
- Polypogon monspeliensis* (Baardgras): zuid van Medemblik, buitendijks opgespo- ten terrein aan rand IJsselmeer, 14.58 (A.S. Kers).
- Polystichum aculeatum* (Stijve naaldvaren): Haarlem, grachtmuur, 25.31 (opg T. Denters).
- Polystichum lonchitis* (Lansvaren): helling in kalksteengroeve bij Bemelen, twee planten op met vuursteenknollen bedekte wand, 62.21 (opg. J. Egelmeers). – Eerste vondst van deze varen in Nederland buiten de IJsselmeerpolders.¹⁷
- Polystichum setiferum* (Zachte naaldvaren): Oostkapelle, landgoed Zeeduin, bovenkant greppel in essenhakhout, 42.52 (R. Bijl).
- Potamogeton coloratus* (Weegbreefonteinkruid): Kijkduin, Haagse beek, ondiepe sloot in binnenduinrand, 30.53 (J. van Lingen & J. Cevat).
- Pseudofumaria alba* (Geelwitte helmblom): Thorn, op tuinmuur, 58.52 (T. Den- ters).
- Pulicaria vulgaris* (Klein vlooiënkruid): Beninger Slikken, nabij water van het Haringvliet, 43.14 (J.J. de Ligt).
- Pyrola rotundifolia* (Rond wintergroen): Stampersplaat, 42.28 (H. Duistermaat).
- Quercus cerris* (Moseik): Oostvoorne, A.J. Bootpad, 37.31 (R. van der Meijden). – De soort blijkt zich daar spontaan uit te zaaien.
- Rorippa amphibia* x *R. austriaca* (= *R. x hungarica* Borbas): Leiden, op talud langs de Zijl, 30.38 (R. van der Meijden).
- Rostraria cristata* (L.)Tzvelev (syn. *Koeleria phleoides* [Villars] Pers.): Leiden, reeds 3 jaar enkele polletjes tussen straatstenen, 30.37 (H. den Bakker). – Een wol-adventief uit het mediterrane gebied.²⁷
- Samolus valerandi* (Waterpunge): Lage Raam bij St. Hubert, in pioniervegetatie ontstaan na natuurontwikkeling, 46.31 (F. Reijerse).
- Scutellaria columnae* (Trosglidkruid): in bos ten noorden van Best, langs pad in vochtig loofbos, 51.23 (opg. K. van Kessel). – Deze soort wordt regelmatig uitgezaaid.
- Scutellaria minor* (Klein glidkruid): noordoost van Roggel, drie plekken in popu- lierenbos met naaldhout, 58.23 (opg. R. Huinen).
- Selinum carvifolia* (Karwijselie): Winterswijk, bij Italiaanse Meren; aan oever van Grote ven of Kloosterven, 41.37 (opg. S.H. van den Brand).
- Senecio ovatus* (Schaduwkruid): Vlaardingen, Parijslaan achter bushalte, 37.35 (opg. B. van As). – Volgens de vinder is de wegberm niet ingezaaid.
- Silaum silaus* (Weidekervel): noordoever Waal tussen Ochten en Dodewaard, op krib, 39.47 (B. Odé).

- Silene noctiflora* (Nachtkoekoeksbloem): Vianen, nieuw talud rijksweg A2, in open pioniervegetatie op recent gestorte grond, 38.27 (D. Kerkhof). – Opmerking: wegens het grote aantal onjuiste vermeldingen van deze thans zeer zeldzame soort, moeten alle opgaven door herbariummateriaal worden gedocumenteerd.
- Sisymbrium austriacum* subsp. *chrysanthum* (Maasraket): Breda, Driehoefijzerstraat, tussen klinkers op trottoir, 44.53 (opg. D.W. Wolfskeel).
- Solanum physalifolium* (Glansbesnachtschade): Schiermonnikoog, Vuurtorenpad, in pas aangelegd plantsoen, 2.36 (R. van der Meijden).
- Solanum triflorum* (Driëbloemige nachtschade): Almelo-Wierden, bedrijventerrein, omgewerkte zandgrond, 28.34 (opg. J. Kers & O. Zijlstra) / Gouda, bij Julianasluizen, 38.12 (opg. W. Vuik) / NS-station Gouda-Goverwelle, 38.13 (opg. W. Vuik).
- Sparganium angustifolium* (Drijvende egelskop): landgoed Hagen, Kruisbergse Bossen tussen Hummelo en Doetinchem, 40.18 (A.J. Hertog).
- Sparganium natans* (Kleinste egelskop): bij Weert, in berkenbroekbos langs het Kruispeel-ven, 57.47 (J. Bruinsma).
- Spergula morisonii* (Heidespurrie): Terschelling, Landerumer heide, in open, intensief begraasde duinvegetatie, 1.52 (opg. P. Zumkehr).
- Spergularia marina* (Zilte schijnspurrie): Gouda, bij Julianasluizen, 38.12 (opg. W. Vuik).
- Spergularia rubra* (Rode schijnspurrie): Terschelling, Landerumerheide, in open, intensief begraasde duinvegetatie, 1.52 (opg. P. Zumkehr).
- Stellaria neglecta* (Heggenvogelmuur): Ambt Montfort, Munningsbosch, schouwpad langs Vlootbeek, 60.14 (opg. W. de Veen). Zie Figuur 8.
- Taraxacum palustre* (Moeraspaardenbloem): Flevoland, oost van Dronten, op strandje bij uitspanning De Fazant, in natte schrale vegetatie, 27.11 (B. Odé). – Echt nieuwe vestigingen komen thans maar zeer zelden voor.
- Thlaspi caerulescens* (Zinkboerenkers): Assen, rand van buurtparkeerplaats, 12.43 (H.W. Vrieling & R. van der Schaar) / Culemborg, achter grafsteen op losse grond onder beukenhaag, 39.21 (M. Christenhusz & M. Booi). – De soort kan ook op niet-zinkhoudende bodem groeien; overigens zijn de hier genoemde vondsten als adventief te beschouwen.
- Trifolium ornithopodioides* (Vogelpootklaver): Texel, buitenkant Waddenzeedijk ter hoogte van Oudeschild, 9.34 (P.A. Slim).
- Verbascum lychnitis* (Melige toorts): Philipsdam, tussen basaltkeien, 43.43 (F. Reijerse & H. Duistermaat).
- Veronica austriaca* subsp. *teucrium* (Brede ereprijs): Walcheren, Domburg, één plant in grazig duin, 48.11 (E.J. Weeda).
- Vincetoxicum hirundinaria* (Witte engbloem): Zuid-Limburg, Stokhem, langs de weg Berghof - Stokhem, 62.22 (K.J. Brussee).
- Viola persicifolia* (Melkviooltje): Alblasserwaard, in afgegraven stuk weiland, 38.43 (A.J. den Held) / Heidenhoekse Vloed langs Jolinkdijk, in verlaagd terrein, in open begroeiing met biezten op vochtige leemhoudende grond, 41.11 (opg. Ph. Sollman) / Moerputten bij Den Bosch, op recent gegraven laagte in cultuurgrasland, 45.31 (opg. P. van Beers).

Viscum album (Maretak): Olst, Den Nul, langs westzijde spoorlijn, op grote Canadapopulier, 27.35 (opg. R. de Koning; W.P.J. Teunissen) / Giessen, in hoge populier nabij 'Slot', 44.16 (opg. A.H. van den Berg).

Vulpia fasciculata (Dicht langbaardgras): Stampersplaat, open zand, 42.28 (J. Groot & H. Duistermaat).

Vulpia membranacea (Zandlangbaardgras): Flevostrand, nabij Harderwijk, op bijna kaal strand, in 5 km-hokken in 26.37 (E. de Boer).

1. Naar een voordracht van H. Duistermaat op de jaarvergadering van de KNBV op 27 mei 1999 te Utrecht.
2. T. Denters, 1999. De flora van het Urbaan district. *Gorteria* 25: 65–76.
3. R. van der Meijden, 1996. Heukels' Flora van Nederland, ed. 22: 21–24. Groningen.
4. W.J. Drok & E.J. Weeda, 1999. *Marsilea quadrifolia* L. (Klaverbladveren) nieuw voor Nederland. *Gorteria* 25: 89–103.
5. P.A. Maas, 1999. Het voorkomen van *Apium repens* (Jacq.) Lag. (Kruipend moerasscherm) in Nederland. *Gorteria* 25: 10–17.
6. J. Cortenraad & T.J.D. Mulder, 1999. Uit de flora van Limburg, Afl. 40. *Natuurh. Maandbl.* 88: 36–39.
7. B. Odé, R. Beringen & R.C.M.J. van Moorsel, 1998. *Callitriche truncata* Guss. (Doorschijnend sterrenkroos) nu talrijk langs de grote zoete wateren in het Deltagebied. *Gorteria* 24: 133–139.
8. A.F. de Goede, 1998. De Plateaux en Hageven (B). Botanische inventarisatie en kartering. FLORON-rapport 5. Leiden.
9. B. Odé, 1999. Breidt Grote centaurie (*Centaurea scabiosa* L.) zich uit langs de Waal? *Gorteria* 25: 85–86.
10. C.A. Stace, 1997. *New Flora of the British Isles*, ed. 2: 597. Cambridge.
11. S.J. van Ooststroom & Th.J. Reichgelt, 1966. Aanwinsten voor de Nederlandse adventief flora 9. *Gorteria* 3: 51–59.
12. R. van der Meijden, W.J. Holverda & H. Duistermaat, 1997. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1995 en 1996. *Gorteria* 23: 162–163.
13. Anon., 1998. Knikbloem (*Chondrilla juncea*) niet lang weggeweest? *Gorteria* 24: 92–93.
14. A.M. Wijkkel, 1998. *Cucubalus baccifer* L. (Besanjelier) op Texel gevonden. *Gorteria* 24: 30.
15. J. Cortenraad & T.J.D. Mulder, 1997. Uit de flora van Limburg, Afl. 39. *Natuurh. Maandbl.* 86: 15–18.
16. H. Duistermaat, 1998. Een greep uit de bijzondere vondsten in 1998. *Gorteria* 24: 122.
17. A.J. Hertog, 1998. *Filipendula vulgaris* Moench. (Knolspirea) toch wild op de Veluwe. *Gorteria* 24: 87–88.
18. D.T.E. van der Ploeg, 1999. *Geum macrophyllum* Willd. ook in Nederland. *Gorteria* 25: 17–19.
19. Anon., 1998. Stengelomvattend havikskruid (*Hieracium amplexicaule*) weer ten noorden van de grote rivieren. *Gorteria* 24: 92.
20. H.J. Boom, 1999. Unieke vondst in Ridderkerk: Bleke schubwortel (*Lathraea squamaria* L.) weer terug in Nederland. *Gorteria* 25: 84–85.
21. E. de Boer, 1999. Een wonderlijke vondst van een gekweekte kamperfoelie, *Lonicera maackii* (Rupr.) Max., op Gewone vlier. *Gorteria* 25: 28–29.
22. E. Garve, 1994. Atlas der gefährdeten Farn- und Blütenpflanzen in Niedersachsen und Bremen: 543. Hannover.
23. G. Londo 1999. *Melica uniflora* Retz. (Eenbloemig parelgras) nieuw voor de Utrechtse Heuvelrug. *Gorteria* 25: 20–22.
24. G. Verschoor, 1999. De aanwezigheid van Stofzaad in Limburg. *Natuurh. Maandbl.* 88: 48–54.

25. J.H.J. Schaminée, H. Duistermaat, W. de Veen & J.H.J. Klinckenberg 1999. Weidekerveltorkruid (*Oenanthe silaifolia* M.Bieb.): terug van weggeweest. *Gorteria* 25: 103–111.
26. A.-J. Rossenaar, G. Kriekels, M. Schelle & F. Bos, 1999. *Pinguicula vulgaris* L. (Vetblad) weer terug in Noord-Brabant. *Gorteria* 25: 112–114.
27. P. Jansen, 1951. *Flora Neerlandica* 1, afl. 2, Gramineae: 165. Amsterdam.